



ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

มนุษย์พยายามแสวงหาปัจจัยต่าง ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของตนเอง ทางด้านพื้นฐานของชีวิต หรือเพื่ออำนวยความสะดวกต่าง ๆ โดยการนำวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทำให้มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างฟุ่มเฟือย ก่อให้เกิดข้อขัดแย้งในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการดำรงชีวิต และมีแนวโน้มว่าปัญหาจะรุนแรงขึ้นเป็นลำดับ ทั้งนี้เป็นผลสืบเนื่องจากอัตราการเพิ่มของประชากรมีมากขึ้น ในขณะที่อัตราการตายลดลง การเร่งรัดการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ตลอดจนการขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติที่มีคุณภาพ เพื่อใช้เป็นวัตถุดิบจากเหตุดังกล่าว ได้แสดงออกมาในรูปของปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ และปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อม ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ค่อข ๑ สะสมตัวเอง และแผ่ขยายขอบเขตออกไปอย่างช้า ๆ แต่ทวีความรุนแรงขึ้นทุกขณะ เป็นผลให้คุณภาพสิ่งแวดล้อมโดยรวมเกิดความเสื่อมโทรมลง ประเทศไทยได้ตระหนักถึงความสำคัญในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม และคุณภาพชีวิตของประชาชน ซึ่งเห็นได้จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) ได้กำหนดวัตถุประสงค์หลักในการพัฒนาประเทศประการหนึ่ง คือ เร่งรัดการพัฒนามนุษย์ คุณภาพชีวิต สิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติ (แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7, 2535)

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นภาคหนึ่งที่กำลังประสบกับปัญหานี้ พื้นที่ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นหนึ่งในสามของพื้นที่ทั้งหมดของประเทศไทย สภาพพื้นที่ดินส่วนใหญ่เป็นดินทรายและดินเค็ม สภาพดินขาดความอุดมสมบูรณ์ และไม่สามารถอุ้มน้ำได้ ลักษณะภูมิอากาศ ร้อนแห้งแล้งในฤดูฝนจะมีฝนตกหนัก น้ำท่วม ฤดูแล้งจะมีอากาศหนาวจัดและแห้ง ปัญหาพื้นฐานที่สำคัญ คือ ปัญหาวิกฤตการณ์น้ำ พื้นที่ร้อยละ 97 เป็นพื้นที่ที่อาศัยน้ำฝนเพียงอย่างเดียว ถ้าปีใดฝนตกมากจะเกิดภาวะน้ำท่วมขัง ปีใดฝนตกน้อยจะเกิดภาวะขาดแคลนน้ำ ทั้งน้ำอุปโภค บริโภคและน้ำเพื่อการเกษตร สาเหตุคือ การกระจายของปริมาณฝนไม่ดีพอ สภาพป่าลดน้อยลง การพัฒนาแหล่งน้ำและระบบชลประทานยังมีน้อย การเสริมแหล่งน้ำด้วยวิธีอื่นยังไม่เพียงพอ ราษฎรไม่มีแหล่งเก็บกักน้ำของตนเอง ปัญหาการลดลงของพื้นที่ป่าไม้ การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ป่าไม้ของภาคอีสาน ตั้งแต่ปี

พ.ศ. 2504-2531 พบว่าพื้นที่ป่าไม้ลดลงจาก 44.3 ล้านไร่ เหลือเพียง 14.8 ล้านไร่ จากสาเหตุ การบุกรุกทำลายป่าทั้งจุดประสงค์ เพื่อเอาประโยชน์จากเนื้อไม้ หรือเพื่อเข้าครอบครองที่ดิน การขยายพื้นที่ทำกิน เกิดจากผู้มีอิทธิพลเข้าไปตัดไม้ทำลายป่า และเกิดจากการไม่ปฏิบัติตามระเบียบ หรือกฎหมายในการทำสัมปทานป่าไม้ของผู้ได้รับสัมปทาน ทำให้เกิดความแห้งแล้ง ขาดแคลนทรัพยากรอื่น ๆ จากป่า ปัญหาดินขาดคุณภาพ นักธรณีวิทยากล่าวว่า พื้นที่บริเวณภาคอีสาน ถ้าไม่เคยเป็นทะเลมาก่อนก็อาจจะมีน้ำทะเลเอ่อท่วม การจมในทะเล ทำให้อีสานเป็นแหล่งเกลือสินเธาว์ที่มีปริมาณมากที่สุดแห่งหนึ่งของโลก ทำให้ผิวดินได้รับความเค็ม การทำนาเกลือสินเธาว์ในภาคอีสาน โดยขาดการเอาใจใส่ในเทคนิคการผลิต การระบายน้ำทำนาเกลือลงสู่พื้นที่รอบ ๆ เกิดการสะสมความเค็มในพื้นที่ไร่นาของเกษตรกร และพื้นที่ใกล้เคียง ปัญหาลพิษ ดังเช่น วิกฤตการณ์ลำน้ำพองเน่า ทำให้ผู้ที่อาศัยอยู่บริเวณลุ่มน้ำที่ใช้ น้ำ เกิดอาการผื่นคัน ท้องเสียจากพิษตกค้างในสัตว์น้ำ ฝูงเวียน ปวดศีรษะ มีการสะสมสารไดออกซินในร่างกาย โรคปอดจากโรงโม่หิน จากข้อมูลของโครงการเฝ้าระวังโรคซิลิโคซิล ปี พ.ศ. 2536 มีการตรวจสุขภาพคนทำงาน โรงงานโม่หิน ในอำเภอเมืองและอำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่าสมรรถภาพปอดของคนทำงาน 315 คน ผิดปกติ 119 คน คิดเป็นร้อยละ 37.8 ตรวจร่างกายทั่วไป ผิดปกติ 234 คน คิดเป็นร้อยละ 74.3 ปัญหาเหล่านี้ ล้วนมีที่มาจาก การขาดความรับผิดชอบของผู้ปฏิบัติ ความมักง่าย การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าส่วนรวม กลไกของรัฐและกฎหมายไม่สามารถเอาผิดได้ จากการขาดการมองปัญหาความรุนแรงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต (วินัย วีระวัฒนานนท์, 2532; กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, 2535; สิ่งแวดล้อม'36, 2536)

เนื่องจากมนุษย์มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ ดังนั้น การกระทำของมนุษย์ จึงย่อมส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม อาจเป็นโดยตรง หรือโดยทางอ้อม ทำให้สิ่งแวดล้อมอยู่ในสภาพเสื่อมโทรม และอาจรุนแรงจนถึงเป็นพิษเป็นภัยได้ ผลของสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมและเป็นพิษภัยนั้น ย่อมกระทบต่อสุขภาพและอนามิย์ของมนุษย์ จะเห็นได้ว่าปัญหาสิ่งแวดล้อมนั้น เมื่อเกิดขึ้นแล้วจะผูกพันเชื่อมโยงกันเป็นลูกโซ่ ด้วยความตระหนักถึงภัยจากปัญหาสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์ช่วยกันก่อขึ้นนี้ ได้มีการเคลื่อนไหวเพื่อหามาตรการที่จะช่วยป้องกัน แก้ไข ฟื้นฟู และพัฒนา รักษาสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่ได้ จึงเป็นภาระหน้าที่ของมนุษย์ทุกชาติ ทุกภาษา ทุกคนในโลก ที่จะต้องรับผิดชอบในการดำรงรักษาและกอบกู้สภาวะแวดล้อม ดังนั้น ถ้าประชาชนมีความรู้ความเข้าใจ รวมทั้งมีจิตสำนึกในการป้องกันและแก้ไขปัญหาดังกล่าว นักการศึกษาหลายท่านเชื่อว่า การให้

ความรู้และการศึกษาในรูปแบบต่าง ๆ จะเป็นวิธีการสำคัญวิธีการหนึ่งที่จะช่วยแก้ไข ฟื้นฟู พัฒนา และปกป้อง สิ่งแวดล้อมไว้ได้ ทั้งในระยะสั้น และระยะยาว (ทวีศักดิ์ ปิยะกาญจน์, 2532; วินัย วีระวัฒนานนท์, 2532; มีนา ไวรารินทร์, 2533)

นอกจากนี้ "การศึกษายังเป็นมาตรการสำคัญที่สุดในการแก้ปัญหา เพราะการศึกษาที่ถูกวิธี จะสามารถปลูกฝังความรู้ ความเชื่อ ทศณคติ และค่านิยม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญของการตัดสินใจ และของพฤติกรรมต่าง ๆ" (เอ็นใจ เลหาวิช, 2520) อย่างไรก็ตาม ในเรื่องสิ่งแวดล้อม เอกวิทย์ ฌ กลาง (2535) ได้ให้แนวคิดไว้ว่า "การศึกษาควรมีวัตถุประสงค์ เพื่อสร้างความรู้ลึกที่ถูกต้อง สร้างพฤติกรรม และวินัย จิตสำนึกและกระตือรือร้นความร่วมมือในการรักษาสิ่งแวดล้อม"

เป้าหมายในแผนแม่บทโครงการสิ่งแวดล้อมศึกษา (พ.ศ. 2534-2539) ระบุไว้ว่า เมื่อถึงปี พ.ศ. 2539 นักเรียนทุกคน และประชาชนร้อยละ 60 เกิดความตระหนักในอันที่จะอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยวิธีการที่ถูกต้องและด้วยความภาคภูมิใจ เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาอันถาวรภาพ (ชนาลัย สุขพันธ์, 2535)

บุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการให้การศึกษาคือ ครู เพราะครูเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อผู้เรียน ความรู้ลึกนึกคิดของครูจะมีผลต่อผู้เรียน และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียนด้วย (ปรีชาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2521) ดังนั้น ครูจึงมีส่วนในการส่งเสริม ปลูกฝัง จิตสำนึกในทางที่ถูกต้องเหมาะสมให้เกิดขึ้นในตัวนักเรียน การให้การศึกษาจะช่วยป้องกันปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ช่วยสร้างทัศนคติ ค่านิยม และจิตสำนึก ในปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม การศึกษาเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่อง และควรจะเริ่มตั้งแต่ในวัยเด็ก ซึ่งเป็นวัยที่การสร้างทัศนคติและการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเป็นสิ่งที่กระทำได้ง่าย เพราะฉะนั้น ครูควรจะมีทัศนคติที่ดีต่อการดำรงรักษาสิ่งแวดล้อม และควรมีการปฏิบัติในเรื่องสิ่งแวดล้อมอย่างถูกต้องเหมาะสมเสียก่อน เพื่อจะเป็นแบบอย่างที่ดีของนักเรียน

ผู้วิจัยรับรู้และตระหนักถึงคุณค่าในบทบาทครู ในการสร้างจิตสำนึก และความรับผิดชอบเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมให้เกิดขึ้นในเยาวชน ซึ่งจะเป็นกำลังของชาติต่อไป ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงได้ศึกษา ทัศนคติและการปฏิบัติ ของครูมัธยมศึกษาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาส่งเสริม ทัศนคติ และการปฏิบัติ รวมทั้งการสอนของครู ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องสิ่งแวดล้อมต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษา ทักษะคิดและการปฏิบัติของครูมัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีต่อสิ่งแวดล้อม
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบ ทักษะคิดและการปฏิบัติของครูมัธยมศึกษา ตามตัวแปร เพศ และเขตที่ตั้งของโรงเรียน

สมมติฐานการวิจัย

1. ครูมัธยมศึกษาเพศชายและเพศหญิง มีทักษะคิดและการปฏิบัติ เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมแตกต่างกัน
2. ครูมัธยมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอเมืองและอำเภออื่น มีทักษะคิดและการปฏิบัติ เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมแตกต่างกัน

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษา ทักษะคิดและการปฏิบัติ ของครูมัธยมศึกษา ในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา โดยมีขอบเขตของการวิจัย ดังนี้

1. กลุ่มตัวอย่าง เป็นครูผู้สอนระดับมัธยมศึกษาที่ไม่ได้ทำการสอนในวิชาวิทยาศาสตร์ และวิชาสังคมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปีการศึกษา 2536
2. ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา
 - 2.1 ตัวแปรอิสระ คือ เพศ และเขตที่ตั้งของโรงเรียน
 - 2.2 ตัวแปรตาม คือ ทักษะคิด และการปฏิบัติ เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ของครูมัธยมศึกษา

3. ทศนคติและการปฏิบัติเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่จะศึกษา มีเนื้อหาครอบคลุม
 - 3.1 สิ่งแวดล้อมทั่วไป
 - 3.2 การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ
 - 3.3 สิ่งแวดล้อมที่มีผลกระทบต่อสุขภาพ

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. แบบสอบถาม ทศนคติ และการปฏิบัติ เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ของครูผู้สอนระดับมัธยมศึกษาของโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นแบบสอบถามที่เชื่อถือได้ ($r=.87$) โดยผ่านการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญ และได้ทดลองนำไปใช้แล้ว

2. ผู้วิจัยถือว่าข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถามของครูผู้สอนระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียน สังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นข้อมูลที่ตอบด้วยความจริงใจ ผู้ตอบทุกคนแสดงความรู้สึกนึกคิดเป็นของตนเอง และคำตอบเป็นข้อมูลที่เชื่อถือได้

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

สิ่งแวดล้อม หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวมนุษย์ ทั้งสิ่งที่มีชีวิตและสิ่งไม่มีชีวิต โดยแบ่งเป็น สิ่งแวดล้อมทั่วไป การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ด้าน ดิน น้ำ ป่าไม้ พลังงาน สิ่งแวดล้อมที่มีผลกระทบต่อสุขภาพ ได้แก่ มลพิษทางน้ำ อากาศ ของเสียและสารพิษ

ทศนคติ หมายถึง ท่าที ความรู้สึก ความเชื่อ ของครูมัธยมศึกษาที่มีต่อสิ่งแวดล้อมในด้าน สิ่งแวดล้อมทั่วไป การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมที่มีผลกระทบต่อสุขภาพ

การปฏิบัติ หมายถึง การกระทำหรือพฤติกรรมของครูมัธยมศึกษาที่มีต่อสิ่งแวดล้อมในด้าน สิ่งแวดล้อมทั่วไป การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมที่มีผลกระทบต่อสุขภาพ

ครูมัธยมศึกษา หมายถึง ครูที่ทำการสอนนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย สายสามัญ สังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ปีการศึกษา 2536 ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หมายถึง จังหวัด 17 จังหวัด ประกอบด้วย เลข
อุดรธานี หนองคาย สกลนคร นครพนม มุกดาหาร ชัยภูมิ ขอนแก่น มหาสารคาม
กาฬสินธุ์ ร้อยเอ็ด นครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ ยโสธร และอุบลราชธานี
เขตที่ตั้งของโรงเรียน หมายถึง เขตพื้นที่อำเภอ ของจังหวัด ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ